

*Дарсил тема:
МухАмад АхАмадов
«Дие бокъун буго»*

Дарсил мурад:

- Дагъистаналъул поэт МухӀамад АхӀмадовасул творчествогун лъай-хъвай гъаби;
- ЦӀалдохъабазул калам цебетӀезаби, чвахунцӀали мухӀкан гъаби, кочӀолаб каламалде рокыи цӀикӀинаби;
- КочӀол мацӀалъул пасихӀлъи берцинлъи бати. Сипатиял рагӀабазул магӀна рагъизе малъун, лъималазул гӀакълу бегӀери;
- Гадатаб анализалъул кумекалдалъун цӀалдохъабазул логикияб пикру цебетӀезаби;
- Гадатаб анализалъул кумекалдалъун инсанасул бищун кӀудияб талихӀ эбел йикӀин бичӀӀизаби, гъелъул адаб - хӀурмат гъабиялде лъимал куцай.

**ДАРСИЛ АЛАТ: ПОЭТАСУЛ СУРАТАЗУЛ БУКЛЕТ; Т1АХЪАЛ,
ЭБЕЛАЛЪУЛ Х1АКЪАЛЪУЛЪ КУЧ1ДУЛ, КОМПЬЮТЕР,
МЕДИАПРОЕКТОР.**

Дарсил ин

1.Класс дарсиде х1адур гъаби

2.Учителасул цебераг1и

Г1агараб рахьдал мац1, дир маг1арул мац1,
Дир рек1ель бессараб, бидуль бетараб,
Дицаги къела мун дирго дарсазда,
Дир ц1алдохъабазе ма босейилан.

Гъаб мац1 дие къуна маг1арулаца

Маг1арул намусгун, бечедаб ирслъун.

Бац1ц1адго ц1уне гъеб, бечед гъабе гъеб,

Гъеб мац1аль ц1алейин х1асратал куч1дул.

3. Тестал

А) «Хваразул царалдаса" абураб поэмаялъул автор щив кколев?

- 1) Муса Мух1амадов.
- 2) Расул Х1амзатов.
- 3) Г1абдулмажид Хачалов.
- 4) Фазу Г1алиева.

Б). Щиб махщалил г1адан кколей Багъатарил

"Севералда бугеб дир милъирщо"
абураб асаралдасан Лидия.

1. Муг1алим.

2. Тохтур.

3. Художник.

В). ФАЗУ ГІАЛИЕВАЛЪУЛ «КИНИ»
ККОЛА:

- А). КЪИСА.
- Б). ХАБАР .
- В). ПОЭМА.

Г). Кида гъавурав ва хварав Расул Х1амзатов?

- 1) 1877- 1951
- 2) 1923 - 2003
- 3) 1934- 2004
- 4) 1941- 2001

4. Гьал суратал кинаб литературияб асаралдаса рахъун ругел?

5. Творческият талант:

1. Бухари т'агъраде т'аде к'о ккедал,
Хириял васаца хвалчен борхидал,
Рачел к'ана нилъер к'вак'арал ясаз,
Пурцил г'орк'ал ккуна муг'рул руччабаз.

Гьал коч'ол мух'ал щиб коч'олъан? Гьелъул
автор щив лъимал?

Авторалъе щиб абизе бокъун бугеб?

6. Литературияб викторина:

Шиб асаралдаса росарал гьал мухъал?

1.Гъеб сордоялъ нижер рокъоб т1убараб берталь г1адаб рохел бук1ана. Г1ага-божаралцин рач1ана рик1к1адасан гьоболалда ц1ехолдизе, лъик1 щвараян гьелъие гьимизе.

а)Багъатар "Севералда бугеб дир милъирщо".

б)Ф.Бахшиев "Минаялда т1ад бомба"

в)А.Абубакар"Даргиязул ясал".

2. Ихдалил хинаб кьо бук1ана, Ахирисеб ц1урмил сас росдада т1адго т1ибит1ана, Г1абас т1адеги вахъун, нахъеги х1еренго, жанисеб ч1ух1игун, ц1алдохъабазухъ валагъана.

- а) Фазу Г1алиева "Кини".
- б) Г1арип Расулов "Хазина".
- в) Р.Х1амзатов "Дир Дагъистан".

3."Лъаларо, Мух1амад , цогидазул иш,
Амма дица дирго рахъалъ абила,
Метер маг1арул мац1 хвезе батани,
Хваги дун жакъаго жаниб рак1 къвагъун.

- а) Г!.Хачалов "Хваразул ц1аралдаса".
- б) М.Гъайирбекова "Эбелалъул рак1".
- в) Р.Х1амзатов "Авар мац1".

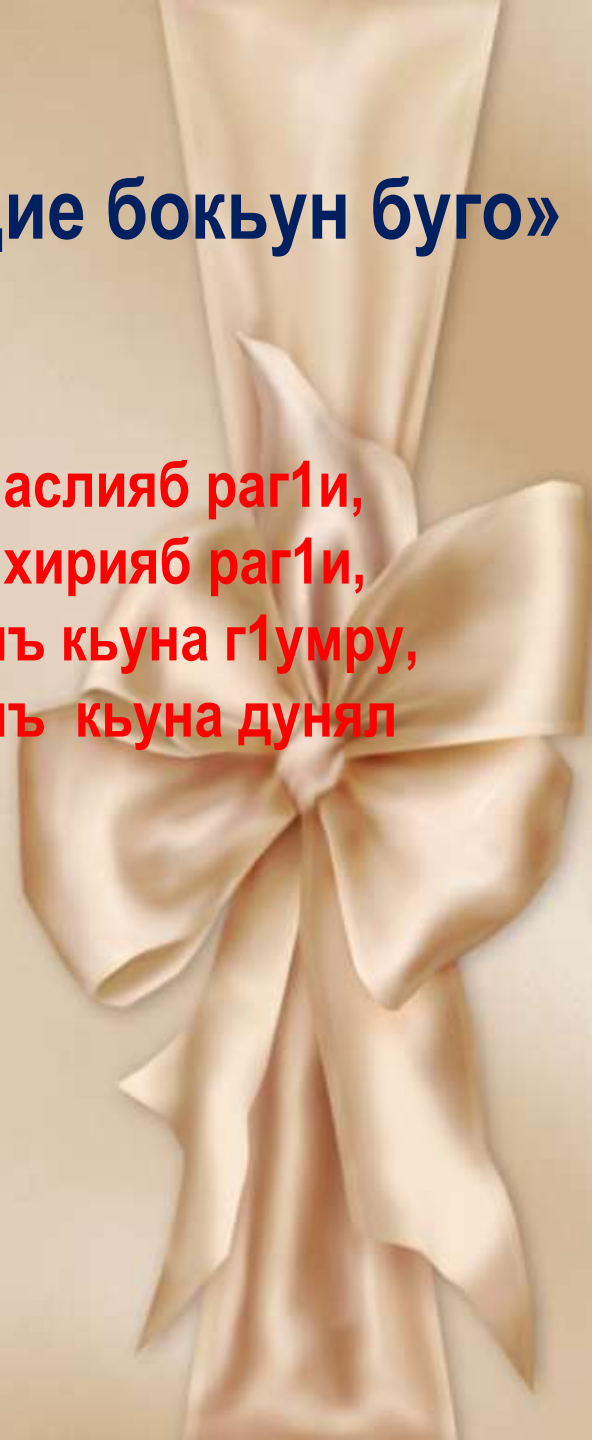

7. Ц1ияб дарс бицин

Тема: «Дие бокьун буго»

Эбел – аслияб раг1и,
Эбел – хирияб раг1и,
Эбелалъ кьуна г1умру,
Эбелалъ кьуна дунял

М. Ах1мадов кқола Дагъистаналъул машгъурав гъанжесеб заманалъул поэт, критик, переводчик, публицист.

Аваразул шаг1ир Мух1амад Ах1мадов гъавуна 1955 соналъ Гъуниб районалъул Гъонода росулъ. Гъит1инаб къоялдасанго бук1ана Мух1амадил анищ хъвадарухъанлъун вахъине . Мух1амадица хъвана г1емерал поэмаби, куч1дул, прозаби. П1оцебе Инхоса Г1алих1ажиясул х1акъалъулъ поэма хъварав поэтги кқола М. Ах1мадов. Амма гъев бищунго ч1ух1араб кеч1 кқола гъес Мах1мудил г1умруялде, 14 сон бараб мехалъ хъвараб, "Холеб буго муг1рул чан " абураб кеч1.

Лъуг1изабуна Москваялъул М. Горькиясул ц1аралда бугеб Литературияб институт, гъебги лъуг1изабун вуссана 1979 соналъ Ват1аналде. Х1алт1ана Дагъистаналъул т1ахъазул издательствоялда. Гъелдаса хадуб 6 соналъ х1алт1ана Р. Х1амзатовасул кумекчилъун. Ц1идаса гъев т1адвуссана Москваялде. 10-го соналъ х1алт1ана гъенив бат1и-бат1иял издательствабазда. Гъениб гъесул лъай-хъвай кқана гъанжесеб заманалъул машгъурал Россиялъул поэталгун Василий Белов, Плешаков, С. Михалков ва гъ. ц.

Гъев х1алт1ана Дагъистаналъул хъвадарухъабазул Союзалъул правлениялъул г1уц1иялъулав секретарълъун.

Кинабниги Мух1амадица хъвана 15 т1ехъ. 1979 соналъ къват1ибе бач1ана гъесул т1оцебесеб т1ехъ "Сардил қазгътал", 1983 соналъ "Куч1дул", 1985 соналъ "Къоял", "Шаг1ирги Ват1анги"-2006 сон, ва гъел гурел цогидалги.

2005 абилеб соналъ вахъана Дагъистаналъул халкъияв поэтлъун. 2009 соналдса М. Ах1мадов кқола Дагъистаналъул общественнияб палатаялъул членлъун.

Мух1амад Ах1мадов 1977 соналдаса нахъе кқола СССРалъул хъвадарухъабазул Союзалъул членлъун. Гъабсаг1ат х1алт1улев вуго Дагъистаналъул хъвадарухъабазул Союзалъул председателълъун.

9. Буклет

10. Словарияб х1алт1и.

Росдал свераби - перекрестки села.
Гьурмалъ пархун-мелькнуло на лице.
Парахалъи-спокойствие
х1алхъи рещт1ине-успокоиться

11. Кеч1 муг1алимас ц1алила.

Дие бокъун буго

Дие бокъун буго,
Рик1к1адаса щун,
Рук1к1унеб мехалда
Рокъов вуссине:
Свакарал пикраби,
Каранлъа роржун,
Росдал сверабазде
Данде руссине;
Гордазухъ рек1арал
Рак1ал кинигин,
Киналго чирахъал
Дие къалъизе;
Къирулеб нуц1ица
Т1урк1изаюлей
Дирго эбелалда
Данде вач1ине.

Херлъи лъалеб гъими
Гъурмалъги пархун,
Пакъиралъ рохалилъ
Дир ц1ар щурила,
Щолеб гъеч1ин дуге
Дуниялалда
Дир рак1алъе х1алхьи
Къезе дир васин.
Дие бокъун буго,
Рик1к1адаса щун,
Рук1к1унеб мехалда
Рокъов вуссине;
Свакарал пикраби
Парахалъизе,
Эбелалъул рек1ель
Х1алхьи рещт1ине.

13. Рач1а лъимал гъаб коч1ол тема ва идея батизе.

- Кинаб темаялда хъван бугеб, лъимал, кеч1?
  - Авторасе щиб загъир гъабизе бокъун бугеб?
  - Щай автор рук1к1унеб мехалъ вач1унев рокъове?
  - Нуц1а къирулеб мехалъ эбел щай т1урк1улей, лъимал?
- Щай авторас абула бугеб "Пакъиралъ рохалилъ дир ц1ар щурулин" абун?
Коч1ол ахиралда авторасул кинаб анищ, мурад бугеб? Рач1а гъел мухъал ц1ализе.

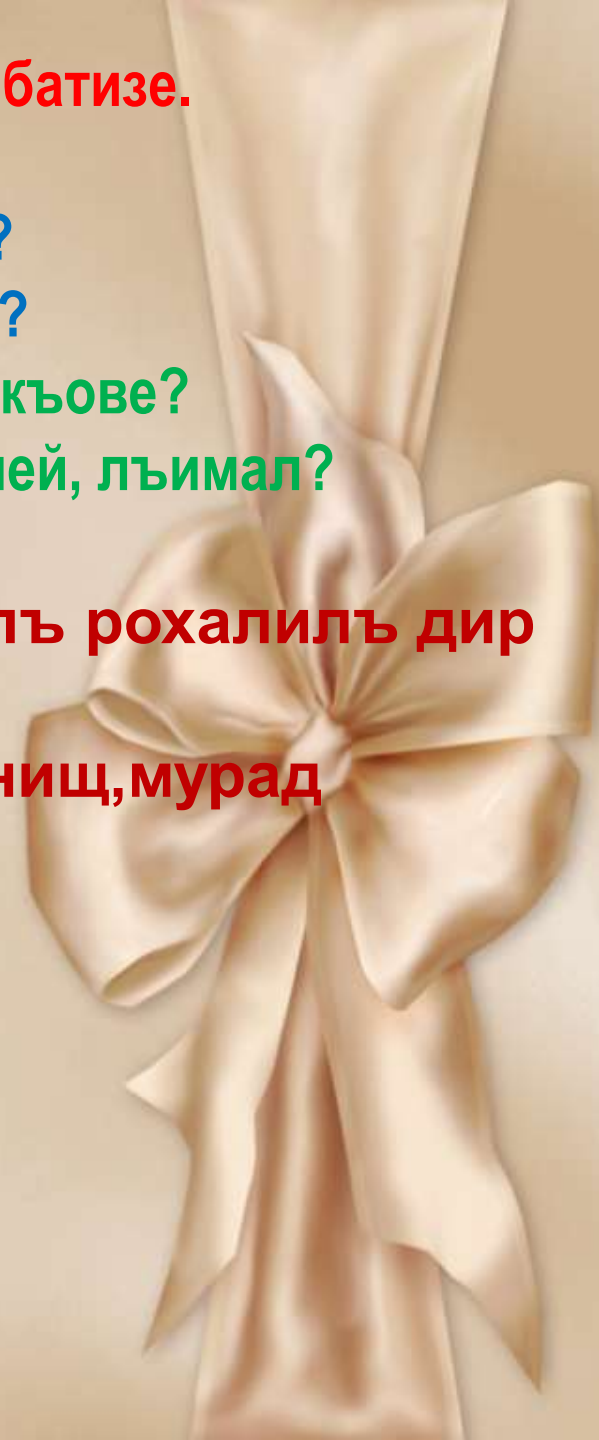
Киназго цадахъ ц1ализе.

Свакарал пикраби

Парахалъизе,

Эбелалъул рек1ель,

Х1алхьи рещт1ине.

14 . Рач1а гъанже авторасухъ г1енеккизе.

Лъил х1акъалъулъ лъимал гъаб кеч1 бугеб?Гъебги буго эбелалъул х1акъалъулъ.Эбел унго гъеб раг1иялъул к1одолъи, т1адег1анлъи.Рач1аха киназго цадахъ геб раг1и абизе - ЭБЕЛ. Х1икматаб раг1и.Жибго къокъаб бугониги, къуват к1удияб.

Беразе х'аг хьи г'абе

16. Кеч1алда т1ад х1алт1и.

Дие бокъун буго
Рик1к1адасан щун,
Рук1к1унеб мехалда
Рокъов вуссине.

- а) Гъаниб жаниб аллитерация бате.
- б) Коч1ол роцен ч1езабе.

в)гъаниб жаниб метарофа бате

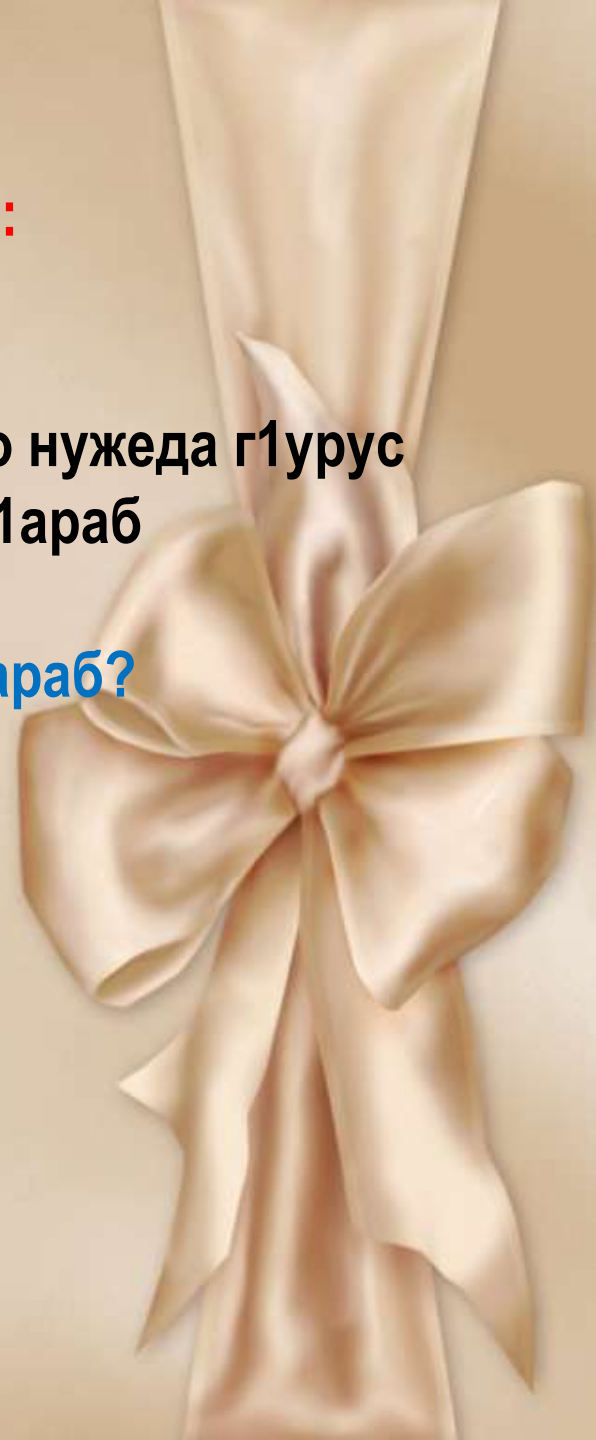
Гордазухъ рек1арал
Рак1ал киниги,
Киналго чирахъал
Дие къалъизе.

17. Г1урус литератураялгун бухьен:

"рек1арал рак1ал " абураб мухъ ц1алулаго нужеда г1урус литератураялдаса щиб асар рак1алде бач1араб

Лъие г1оло Данкол рак1 ц1а рек1ун кунч1араб?

18. Авар мац1алъулгун бухъен:

Херлъи лъалеб гъими

Гъурмалъги пархун,

Пакъиралъ рохалилъ

Дир ц1ар шурила.

Щолеб гъеч1ин дуе

Дуниялалда

Дир рак1алъе х1алхъи

Къезе, дир васин.

а) Баг1аралъ хъварал раг1абазе синонимал рате.

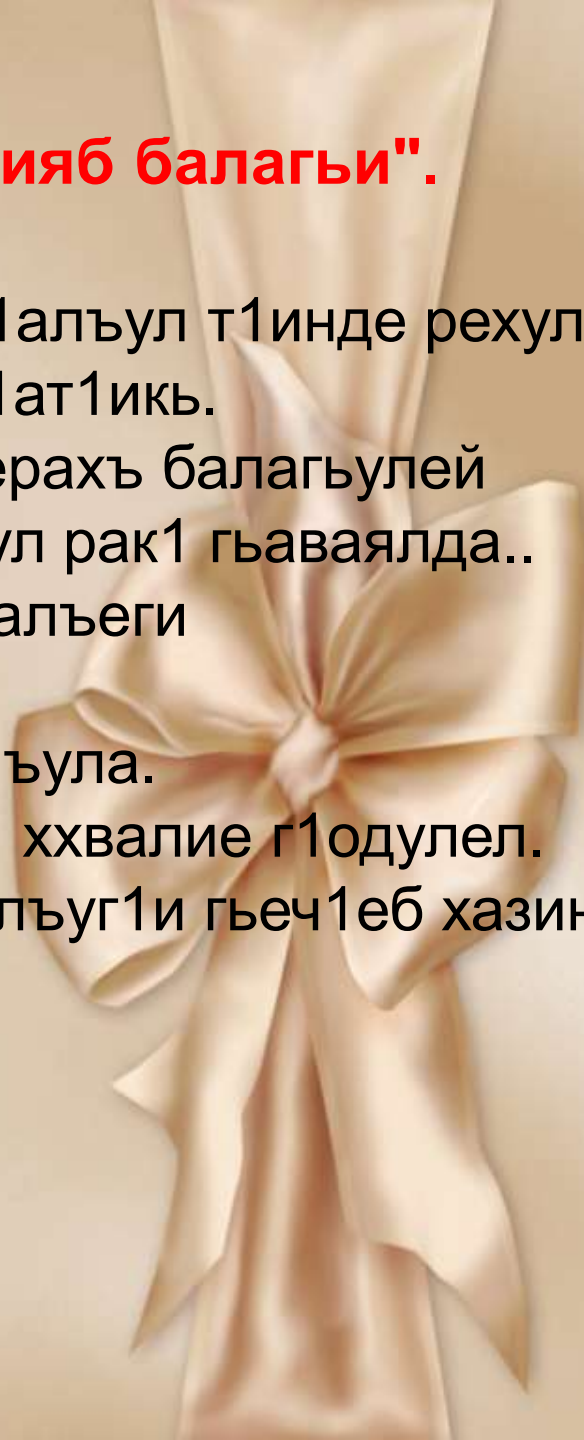
б) Г1урчиналъ хъварал раг1абазе антонимал рате:

в) Т1оцебесеб предложение щиблъун т1аджубараб бугеб?

19. Творческияб х1алт1и "Дандияб балагьи".

1. Эбел-инсул рак1 лъималазда, жужах1алъул т1инде рехула.
2. Эбел-инсул адаб тарав, эбелалъул х1ат1икъ.
3. Эбел-эмен разияб лъимер, лъади кверахъ балагъулей
4. Эбел-инсул адаб гъеч1ев, лъималазул рак1 гъаваялда..
5. Эбел рак1-рак1аль г1одулей, Ват1анальеги мут1иг1лъуларев.
6. Лъималазе алжан, халкъалье басралъула.
7. Эбелалъухъ г1енеккуларев, хут1арал ххвалие г1одулел.
8. Эбел васасухъ чохьохъ балагъулей , лъуг1и гъеч1еб хазина

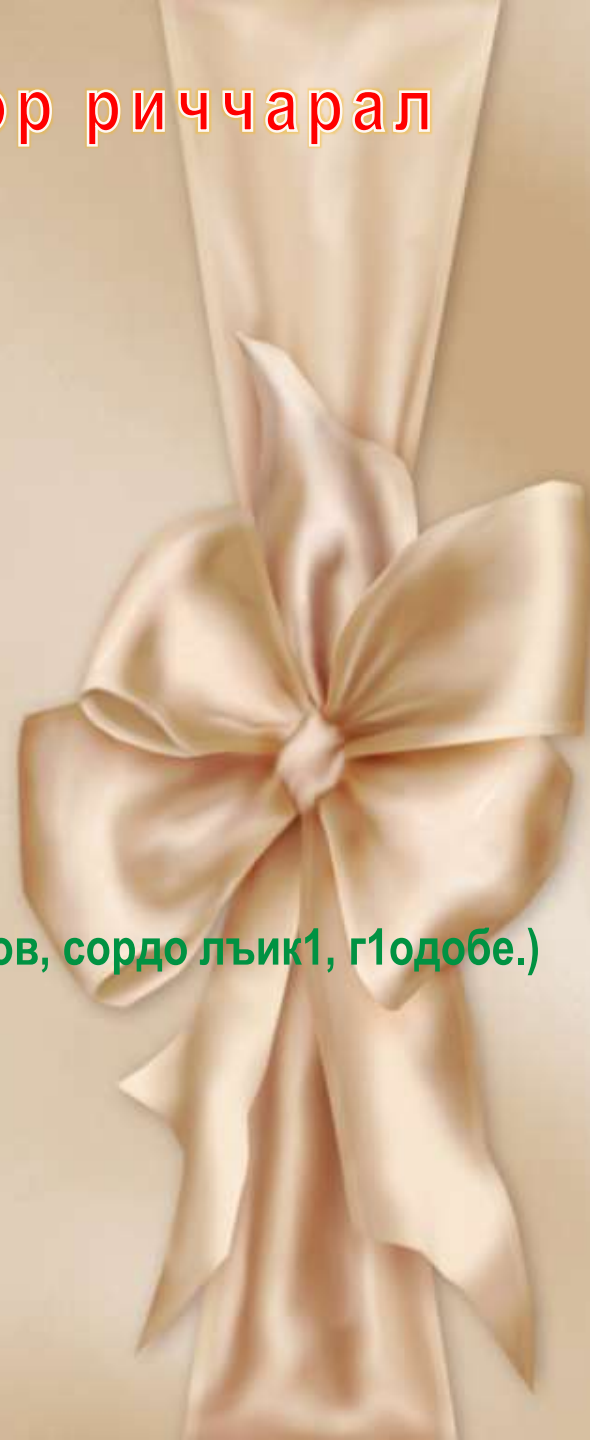

20. Гъаб коч1олъ гьоркъор риччарал раг1аби лъе

Эбел, к1очонаро ----- мехалъ,
Дун ----- кват1игун,кидаго -----,
Горт1а лъун толаан ----- чирахъ.
Ва къирун толаан къач1ого -----.
Вач1унаан ----- ,къижулаан дун,
Къурулаан дуца ----- чирахъ.
Ялагъулаан ----- къан бугищ нуц1а,
Къулулаан т1аде,-----, васин.

(къват1ив, бакараб, гьит1инаб, дуца, нуц1а, мун, рокъов, сордо лъик1, г1одобе.)

- а) Гъал куплетал кинаб коч1олъан росарал?
- б) Гъелъул автор щив лъимал?
- в) Лъиде гъабураб кеч1 лъимал гъеб?
- г) Щай лъимал, эбел вас вач1инег1ан къижуларей?

22. Хирамух1амад Хирамух1амадовас эбелалде кеч1 ц1ализе.

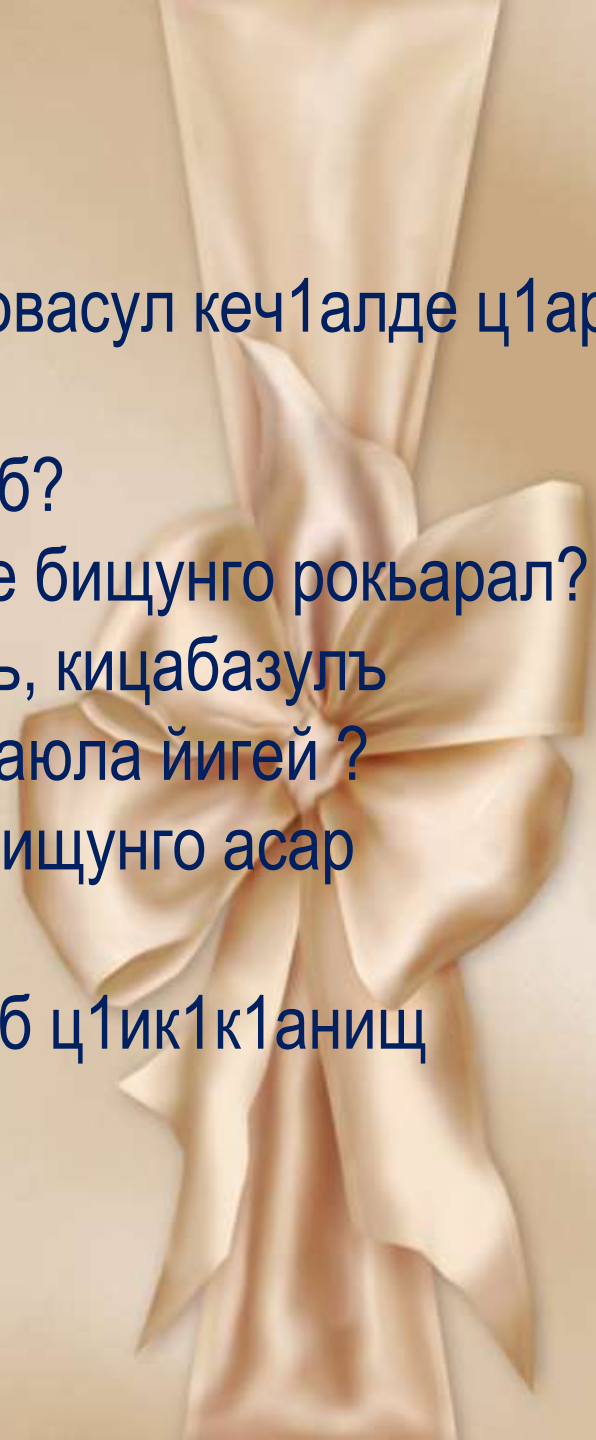
23. Сценка "Эбелалъул рокъи".

Гъанже, лъимал, нилъеца х1азе буго цо гъит1инаб сценка, лъималазде эбелалъул бугеб рокъиялъул.

Гъеб рокъиялъул цо гъит1инаб кесек ракъалде рехани, т1олго дунялго т1угъдузул ц1елаан, къварилъи, пашманлъи т1аса инаан. Эбелалъул ракъ1- гъеб буго божи, рокъи, гъари, дуг1а, рохел, къварилъи, пашманлъи. Кинабго гъеб жанибе бачуна букъараб зар г1анаб эбелалъул ракъ1алъ. Нилъ киналго, рохел бугониги, къварилъи-зах1малъи бугониги т1оцере лъихъе рекерулел, лъимал? Бит1ун буго эбелалъухъе. Эбелалъ бац1ц1уна нилъер маг1у, нилъер кинабго къварилъи, ургъел босула жиндирго рек1елъе. Нилъеда т1адаб буго эбелалъул адаб гъабизе, гъей ц1унизе.

24. Дарс щула гъаби:

1. Нилъеца жакъа ц1алараб М.Ах1мадовасул кеч1алде ц1ар щиб лъимал?
2. Кинаб анищ гъес загъир гъабула бугеб?
3. Гъеб кеч1алдаса кинал мухъал нужее бищунго рокъарал?
4. Жакъа нилъеца ц1аларал куч1дузулъ, кицабазуль биценазулъ эбел кинайлъун йихъизе гъаюла йигей ?
5. Гъаб дарсил кинаб бут1аялъ нужее бищунго асар гъабураб?
6. Нужер эбелалдехун бугеб рокъи, адаб ц1ик1к1анищ лъимал?

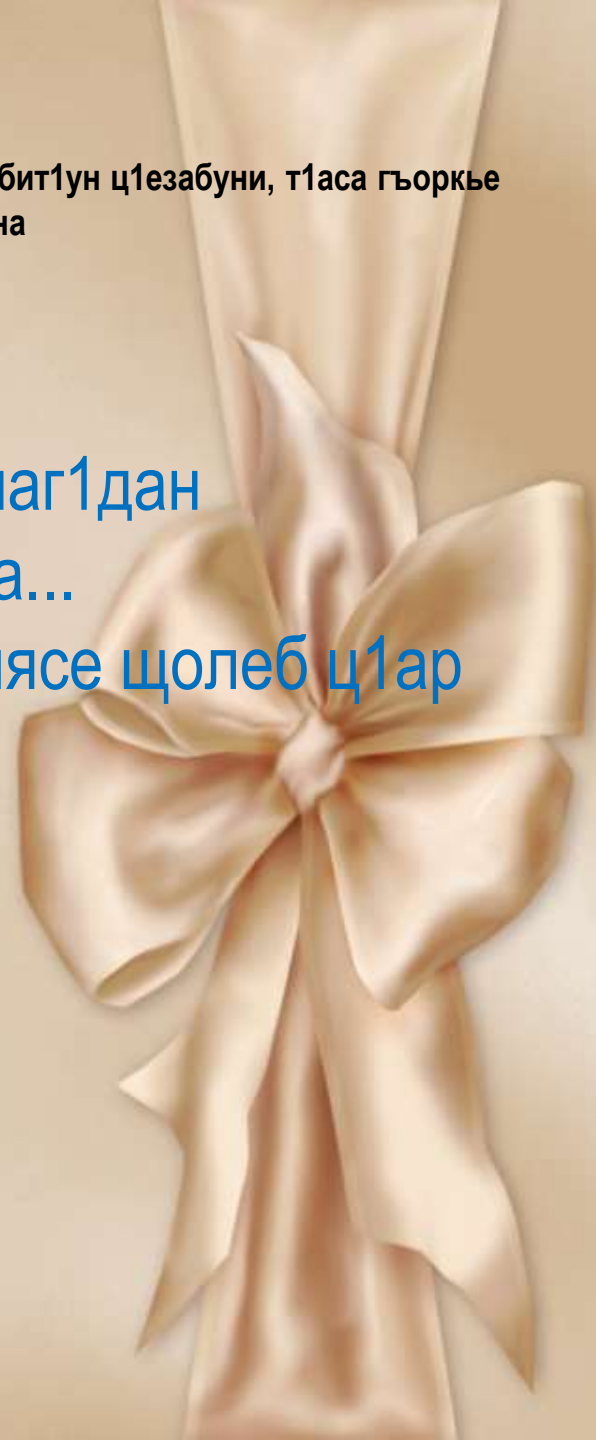
25. Раг1икъот1.

Лъимал, нилъеца гъабсаг1ат гъаб раг1икъот1 ц1езабизе буго.Нужеца гъеб бит1ун ц1езабуни, т1аса гъоркъе т1оцебесеб клеткабазда жаниб нилъеца малъарав шаг1ирасул ц1ар бач1уна

1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

1. Ц1акъ къиматаб маг1дан
2. Унтарасда гъабула...
3. Х1ежалде арав чиясе щолеб ц1ар
4. Росдал цо бут1а

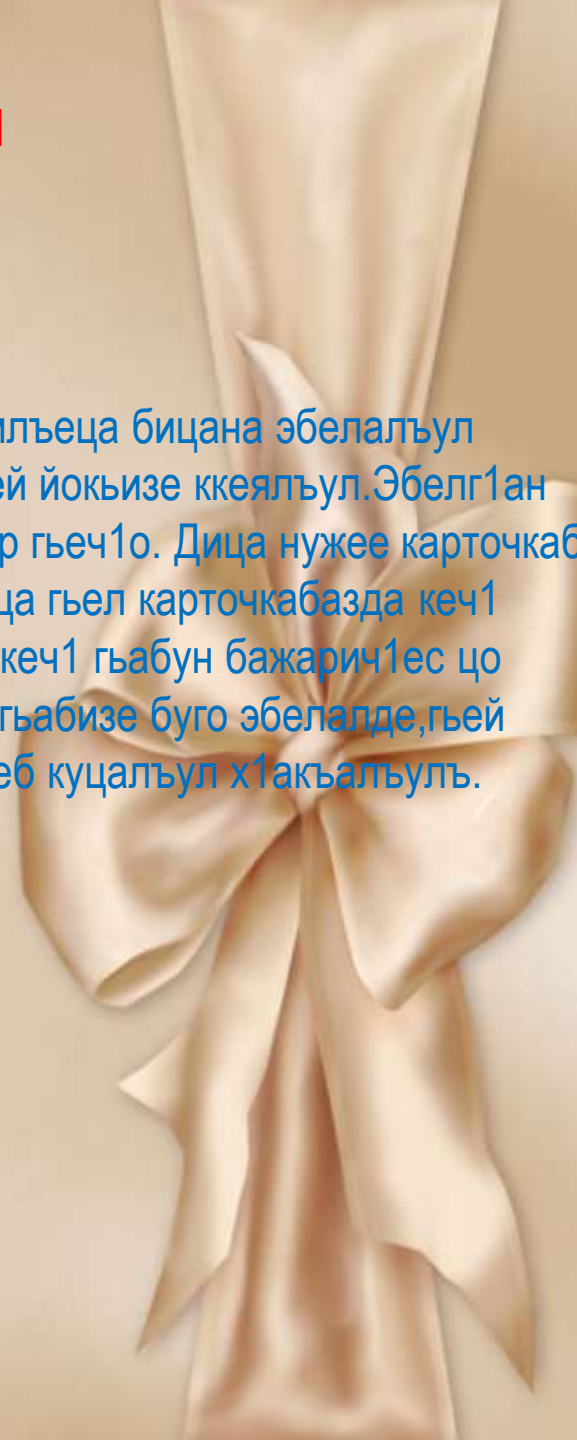
5. Т1охде рахине къвариг1уна
6. Пихъил гъут1би г1емераб бак1
7. Школалда учителас кьола

26. Калам цебет1езаби

Лъимал жакъа нилъеца бицана эбелалъул х1акъалъулъ, гъей йокъизе ккеялъул. Эбелг1ан хирияб жо нилъер гъеч1о. Дица нужее карточкаби къезе руго. Нужеца гъел карточкабазда кеч1 бажарарас кеч1, кеч1 гъабун бажарич1ес цо гъит1инаб барки гъабизе буго эбелалде, гъей нилъеего йокъулеб куцалъул х1акъалъулъ.

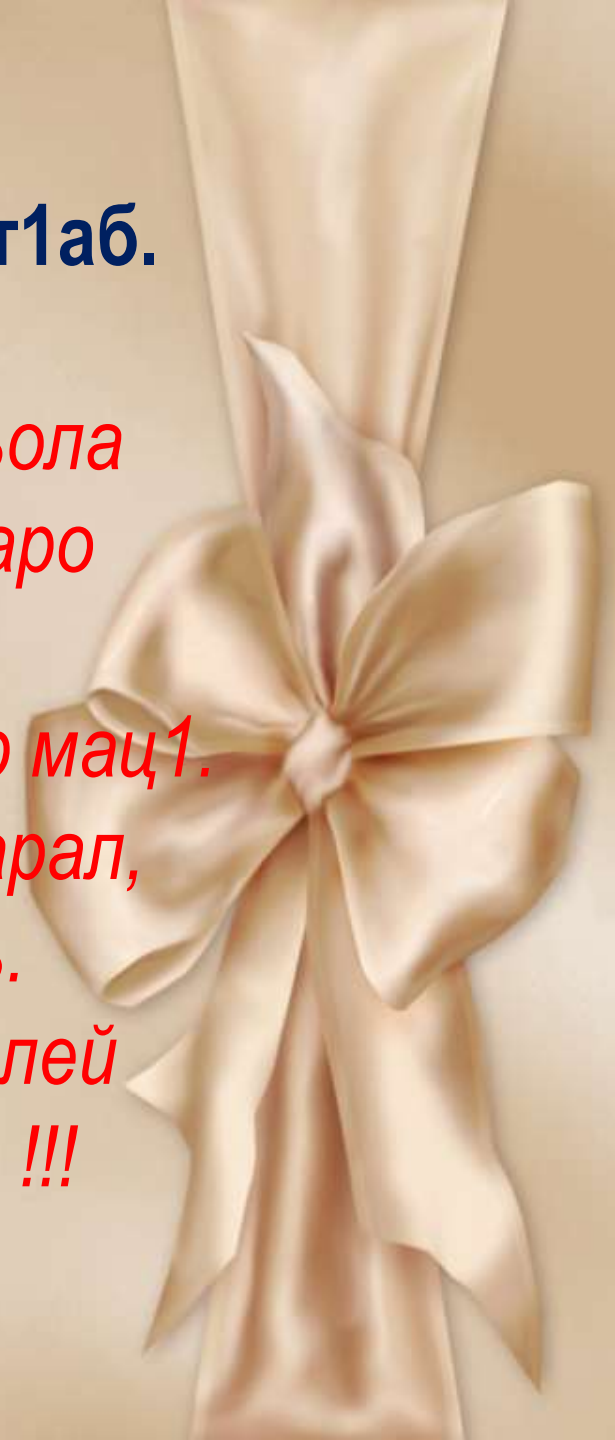
27. Къиматал лъезе.

Гъалеха, лъимал, ахиралде щвана нилъер дарс. Гъал т1угъдузда ругел суалазе жавабал хъвай. Гъелъ бицина нилъеда бокъарабищ нужее дарс ,щварабищ нужее пайда. Къиматалги лъе нужецаго.

28. Лъималазде хит1аб.

Мац1 к1очараб миллат молада лъола
Молодул г1оркь кквезе чи хут1уларо
Хут1араб кинабго гъадингояб жо
Гъардарав бет1ергъан ц1уне авар мац1.
Т1оцебе рахьдал мац1 нижей бицарал,
Нижер улбул ц1уне, хирияв аллагь.
Нилъей г1оло г1умру майилан кьолей
Лъимал, к1очон тоге нужеда эбел !!!

29. Култура ялгъул ва традициялгъулгун бухъен

Гъабсаг1ат ниль балагъила нильер улбуз себе рет1унеб бук1араб
миллияб рет1елалъухъ.

